

Kemal Tahir (Demir) (1910-1973)

Farklı türlerde eserler denemiş olsa da Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önemli romancılarından biri olarak tanınan Kemal Tahir, 1910 yılında İstanbul'un Vezneciler semtinde dünyaya geldi. Cevdet Kudret'in tespiti ile ileride onun diğer Cumhuriyet yazarlarından farklı olarak Anadolu'ya, Türk kültürüne ve İslam inancına bakışını belirleyen bir etken olarak önemli rolü olacak nitelikte bir aileye mensuptur. Alaylı Deniz Yüzbaşı olan babası Tahir Bey, sarayda marangozhanede marangozluk yapan biri olmakla beraber annesi Nuriye Hanım da Adapazarlı aileye mensuptur. Babası Tahir Bey, bir subay olarak hem içinde bulunduğu tarihsel şartların hem de görevinin gereği olarak İkinci Meşrutiyet döneminde yüzbaşılıktan emekli olmasına rağmen 1912 yılında Balkan Savaşı'nda rütbesi teğmenliğe indirilip yeniden orduya alınmıştır. Kemal Kahraman'ın iddiasına göre bu tenzili rütbede Tahir Bey'in II. Abdülhamit'e yakınlığının rolü vardır. Kemal Tahir'in babası Tahir Bey, Balkan Savaşı'nın ardından Birinci Dünya Savaşı'nda da görev aldıktan sonra emekliye ayrılmıştır. Bu yönüyle Kemal Tahir, yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'ne giden yolda en önemli merhalelere şahitlik etmiş bir aileden gelmektedir.

İçinde yaşadığı şartlar Kemal Tahir'in eğitim hayatını da olumsuz yönde etkilemiştir. Kasımpaşa'da Cezayirli Hasan Paşa Rüştiyesi'ni 1923 yılında bitirmesinin akabinde, **Galatasaray Lisesi**'nin onuncu sınıfında ailenin içinde bulunduğu ekonomik sorunlar ve annesi Nuriye Hanımın ölümü nedeni ile okulundan ayrılmak zorunda kalır. 1928 ile 1932 yılları arasında avukat kâtipliği ve ambar memurluğu gibi çeşitli işlerde çalışmıştır. Yedigün, **Vakit**, Haber, **Son Posta**, Karagöz, **Tan**, Karikatür gibi gazete ve dergilerin yazı işlerinde çalıştı. Ayrıca bu yayın organlarında tercümanlık da yaptı. Tan gazetesinde yazı işleri müdürü oldu ve 1935 ve 1936 yıllarında Karagöz gazetesinin başyazarlığını yaptı.

19 Mayıs 1938 yılında **Yavuz Zırhlısı**nda isyan girişimi nedeni ile açılan Nazım Hikmet'in de dâhil olduğu "Bahriye" davasında, askerî isyana teşvik suçundan on beş yıla mahkûm oldu. 1950 genel affı ile serbest kalan Kemal Tahir, 1955 yılında meydana gelen "6-7 Eylül" olaylarında halkı isyana teşvik suçundan altı ay tutuklu kaldı. Hapisten çıktıktan sonra gazeteciliğe İzmir Ticaret gazetesinde devam eden Kemal Tahir, gerek telif gerek tercüme pek çok eser yayımladı. 1957'de kısa bir süre için de olsa Aziz Nesin ile birlikte Düşün Yayınevinde birkaç eserini yayımladı. Bir süre daha edebiyat çalışmalarına yoğunluk veren Kemal Tahir, 1968 yılında *Yorgun Savaşçı* romanı ile "Yunus Nadi Roman Armağanı"nı, yine aynı yıl, *Devlet Ana* adlı romanı ile "Türk Dil Kurumu Roman Ödülü" nü kazandı. Yakalandığı kanser hastalığı yüzünden 21 Nisan 1973 yılında İstanbul'da hayata veda etti. Ölümünün ardından yazar, Sahra-yı Cedid Mezarlığı'na defnedildi.

Sanat hayatına şiir yazmakla başlayan Kemal Tahir, 1935 yılında *Yedigün* dergisinde "Cemalettin Mahir" takma adını kullanarak hikâyeler yazmıştır. "Bedri Eser" takma adını kullanarak serüven romanları da yayımlamıştır. Onun kullandığı takma isimler sadece yukarıda zikredilenlerle sınırlı değildir. Kemal Tahir, Behçet Necatigil'in tespiti ile on beşe yakın takma ad kullanmıştır. Bu isimler dışında 1950 yılına kadar "Tipi" ve "Benerci" soyadlarını kullanan Kemal Tahir, 1950 ve sonrasında "Demirci" soyadını kullandı.

Kemal Tahir Nazım Hikmet ile tanıştıktan sonra Marksizm'i benimser. Marks'ın toplumsal öğretilerinden yola çıkarak Türk toplumunu kendi tarihselliği içerisinde açıklamaya çalışır. Bu sebeple yazar için tarih araştırmaları önemli bir ilgi alanı olur. O, romanlarında içinde bulunduğu toplumsal yapıyı sadece kendi tarihi veya yapısı içine hapsedilmiş olarak incelemeyi. Kemal Tahir, Türk toplumunu hem kendi tarihi hem de içinde bugünü ile diğer toplumlar ile ilişkisi bağlamında irdeler. Bu ilişkiler dikkate alındığında, Tanzimat'tan günümüze bir kültür ve medeniyet problemi olarak

Türk aydınının üzerinde durduğu Doğu-Batı ikilemi Kemal Tahir'in eserlerinde de en önemli tematik yeri işgal eder. O, Doğu ve Batı mukayesesini bu toplumların yapısal özellikleri üzerinden yapar. Ona göre Batı toplumları sınıflardan oluşmuş olup bu toplumlarda mülkiyet kişiseldir. Oysa Doğuda ise mülkiyet toplumsaldır. Doğu toplumları yapı itibarıyla sınıflardan oluşmaz. Aslında Doğu ile Batı arasındaki bu karşıtlığın sebeplerinden biri de bu yapısal farklılıklardır. Doğu toplumlarında sınıfsal ayrılıkların olmamasını bu toplumların "ötekini" köleleştirme üzerine kurulmamış olmakla ifade eden Kemal Tahir, despot görünen dış yapılarına rağmen doğu toplumları esas itibarıyla insan merkezli toplumlardır. Kemal Tahir'e göre iki toplum/toplumlar arasındaki yapısal farklar birinin öbürüne benzemeye çalışmasına göre giderilemez. Bütün bu bilgi ve görüşlere rağmen ilginç olan Kemal Tahir'in Tanzimat'tan da öncesine giden Osmanlı dönemi batılılaşma çabalarını zamanına göre mazur görmesi hatta Cumhuriyet dönemi Batılılaşması karşısında Osmanlı Batılılaşmasını övmesidir. Bu iki batılılaşmayla ilgili olarak Kemal Tahir'in birbirinin zıddı bir tutum sergilemesini ailesi ile açıklayan görüşler bulunmaktadır.

Ailesinin saraya ve II. Abdülhamit'e yakınlığı onun Millî Mücadele sürecinde ve Cumhuriyet Türkiye'sinde topluma bakışını özellikle kendi kuşağından Cumhuriyet aydınlarından biraz daha farklılaştırmıştır. Eserlerinde karakter odaklı değil toplum merkezli yarattığı kahramanlar, içinde buldukları kültür ve inanç değerleri itibarı her zaman bir Osmanlı bakiyesi olarak değerlendirilir. Romanlarını tarihsel, toplumsal ve siyasal kaygı ile yazan Kemal Tahir'in Türk toplumuna da yaklaşımı tarihsel bütünlüklüdür. Bu bağlamda *Devlet Ana* romanında bir imparatorluk bakiyesi olan Türk toplumuna onun tarih ve tarihi süreç içerisinde batı karşısında konumu hatırlatılır. Yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'ne şahitlik eden bir Cumhuriyet aydını tarafından Osmanlı'yı kuracak sürecin anlatılmasının sebebi de yazarın toplumsal meselelere bu bakışında gizlidir. O, bu tarihi romanla aslında Cumhuriyet'in köklerine vurgu yapar.

Kemal Tahir'in II. Abdülhamit'e aile tarafından olan yakınlığının siyasal etkileri de onun romanlarında kendisini gösterir. Atatürk'ün başlattığı Milli Mücadele'ye giden yolda, dönemin aydın ve askerlerinin tereddütleri ile zafere olan inanç arasındaki trajediyi işleyen Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* (1956), *Esir Şehrin Mahpusu* (1962), *Yorgun Savaşçı* (1965) romanlarında bu etkiyi görmek mümkündür. İkinci Meşrutiyet (1908) ile **Mütareke** dönemi (1918-1922) arasındaki sürece değinirken özellikle *Yorgun Savaşçı* romanında Meşrutiyetin yanlışları üzerinden İttihatçılara da dokunur. Romanlarda Mütarekeye kadar giden süreçte yorgun düşen bir milletin durumu "Yorgun Savaşçı" metaforu üzerinden betimlenir. İkinci Meşrutiyet'in yanlışlarının Mütareke'ye kadar getirdiği süreç yüzünden yorgun düşmüş bu savaşçı millet, Ankara'da başlayan Milli Mücadeleye katılarak Atatürk ve silah arkadaşlarına destek olacaktır. Kemal Tahir'in **Atatürk**'e olan sevgisini Halit Refiğ, "Atatürk ve Kemal Tahir" başlıklı yazısında detaylıca anlatır. Kemal Tahir'in bir Atatürk muhalifi olduğu yönündeki iddialara karşı onun romanlarını ve sohbetlerini adres gösterir.

Kemal Tahir'in İttihatçıları işlediği romanlardan biri de Atatürk'e karşı 1926'da tertiplenen ve tarihe İzmir Suikast'ı olarak geçen suikast girişimini konu alan "*Kurt Kanunu*"dur. Kemal Tahir bu tarihî olayı yine iki eski ittihatçı etrafında mercek altına alır. Bu kahramanlar; İaşe eski Nazırı Kara Kemal ve Ankara eski valisi Abdülkadir, romandaki ismiyle Abdülkerim'dir.

Kemal Tahir, tarihsel ve toplumsal kaygı ile yazdığı romanlarında mekân olarak köyü ve tema olarak köylüyü de işler. Köy romanlarında ağız taklidine gitmese de cümlelerin kuruluş şeklinde ait oldukları yöre ya da bölgelerin özelliklerini hissettirir. Zira onun eserlerinde içeriği ve felsefi arka planı besleyen düşünce yapısı onun kurgu ve gerçeğe bakışını da belirler. Onun hem edebi eserleri hem de edebiyat görüşleri, Marksist felsefeye paralel olarak gelişir. Onun tarihe

verdiği önem de tarihsel maddecilikten kaynaklanmaktadır. O yüzden onun gerçeklik yorumu da diyalektik materyalizmden ileri gelmektedir. Onun bu tarihselci yaklaşımı roman ve çağdaş edebiyat söz konusu olduğunda Doğu- Batı ya da yerli roman ile yabancı (özellikle de Türk - Avrupa) romanları arasında mukayeseye götürmüştür. Kemal Tahir, batılılaşma tarihine de Osmanlı Batılılaşması ve Cumhuriyet Batılılaşması perspektifinden bakar. Batı romanındaki birey merkezliği Batı'daki sınıfların varlığına yoran Kemal Tahir, kendi romanlarında toplum merkezci yaklaşımını da Türk toplumundaki sınıfların yokluğu ile açıklar. Kemal Tahir felsefi yanını da edebi kişiliğini de içinde bulunduğu toplumun yerel özelliklerinden ve tarihsel durumundan bağımsız düşünen bir aydın değildir. Bu yüzden Tanzimat'ın getirdiği batılılaşma yapay ve halkın tam manasıyla benimsemediği bir yenileşme çabasıdır. Ancak konu Atatürk'ün ve silah arkadaşlarının verdiği mücadele ve aydınlanma çalışmalarına geldiğinde Kemal Tahir'in görüşleri burada farklılaşır. Halit Refiğ *Atatürk ve Kemal Tahir*, başlıklı yazısında ceza evinde Atatürk'ün vefatını haber alan Kemal Tahir'in Fatma İrfan'a yazdığı mektuba yer verir. Kemal Tahir, Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı ile ilgili bahsi geçen mektupta şu ifadelerle yer verir: "Atatürk'ün ölümüne hakikaten belki herkesten fazla acıdım. Onun şahsında emperyalizmle kavga edip muzaffer olan fedakâr ve tok gözlü Türk Milleti vardı." Yine aynı yazıda *Yorgun Savaşçı* romanının Kemal Tahir'in zihninde tam da Atatürk'ün vefat günlerinde şekillendiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Kemal Tahir'in yazarlığının ilk döneminde kaleme aldığı ve 1941 yılında "*Tan Gazetesi*"nde tefrika edilen hikâyelerinden oluşan *Göl İnsanları* kitap olarak ilk defa 1955 yılında basılmıştır. Kitap, baskıya dört yeni hikâye eklenerek 1969 yılında yeniden basılmıştır. *Zehra'nın Defteri* ve *Dutlar Yetişmedi* isimli hikâyeleri 2005 yılında İthaki Yayınları tarafından basılmıştır.

Romanları yayımlanma tarihlerine göre şunlardır:

Sağırdere (1955), *Esir Şehrin İnsanları* (1956), *Kör Duman* (1957), *Yediçinar Yaylası* (1958), *Köyün Kamburu* (1959), *Esir Şehrin Mahpusu*(1962), *Kelleci Mehmet* (1962), *Yorgun Savaşçı* (1965), *Bozkırdaki Çekirdek* (1967), *Devlet Ana* (1967), *Kurt Kanunu* (1969), *Büyük Mal* (1970), *Yol Ayrımı* (1971), *Namusçular* (1974), *Karılar Koşuşu* (1974), *Hür Şehrin İnsanları* (1976), *Damağası* (1977), *Bir Mülkiyet Kalesi* (1977), 1937 ve 1940 yılları arasında çeşitli gazete ve dergilerde tefrika edilen romanları 2013 ve 2014 yıllarında iki cilt halinde *Biz Böyle Delikanlılar Değildik* adı ile basılmıştır.

Romanları dışında romanlarına, mektuplarına, araştırma ve incelemelerine bağlı notları da şu şekildedir:

Notlar (Sanat-Edebiyat 1) (1989), *Notlar (Sanat Edebiyat 3)* (1989), *1950 Öncesi Cezaevi Notları* (1990), *Notlar 5: 1950 Öncesi Şiirleri ve Ziya İlhan'a Mektupları*, (1990), *Roman Notları 1 (Topal Kasırga- Darmadağın Olan Devlet)* (1991), *Roman Notları (Batı Çıkmazı)* (1991), *Roman Notları (Patriyot Ömer ve Gülen Azap Çıkmazı)* (1991), *Notlar (Sanat Edebiyat 2)* (1991), *Notlar (Osmanlılık/Bizans)* 1992, *Notlar (Batılılaşma)* (1992), *Notlar 12: Çöküntü*, *Notlar 13 (Sosyalizm, Toplum ve Gerçek)* (1992), *Notlar (Kitap Notları)* (1993), *Notlar 15 (Mektupları)* (1993).

Onur AKBAŞ

KAYNAKÇA

BCA. 30.10.0.0/209.426.6;

Akşam, 7 Ocak 1936.

Akşam, 25 Haziran 1936.

Vakit, 16 Kasım 1933.

KAYALI, Kurtuluş, “Bir Arayışın Önemli Bir Durağı: Devlet Ana”, **Hece Dergisi Roman Özel Sayısı**, Y:6, S. 65-66-67, Ankara, Temmuz 2002. s. 667-675.

KUDRET, Cevdet, **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, Kapı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

NECATİGİL, Behçet, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

NECATİGİL, Behçet, **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

REFİĞ, Halit, “Atatürk ve Kemal Tahir”, <https://core.ac.uk/download/pdf/84783926.pdf> Erişim: 15.02.2021.

TAHİR, Kemal, **Kurt Kanunu**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.

TAHİR, Kemal, **Esir Şehrin Mahpusu**, Sonder Yayınevi, İstanbul, 1970.

TAHİR, Kemal, **Esir Şehrin İnsanları**, Can Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1982.

TAHİR, Kemal, **Yol Ayrımı**, Yol Ayrımı, Can Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1982

TAHİR, Kemal, **Devlet Ana** Tekin Yayınevi, (Özyılmaz Matbaası), 14. Baskı, İstanbul 1984.

TAHİR, Kemal, **Yorgun Savaşçı**, Tekin Yayınevi, (Özyılmaz Matbaası), 9. Baskı, İstanbul, 1986.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kemal-tahir> Erişim: 17.02.2021

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kemal-tahir-demir> Erişim: 18.02.2021

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32034> Erişim: 18.04.2021

<https://core.ac.uk/download/pdf/84783926.pdf> Erişim: 19.04.2021

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32034> Erişim: 24.04.2021

<https://fikirturu.com/sanat/su-hayatta-kemal-tahir-yalnizliginda-olmak/> Erişim: 27.02.2021

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kemal-tahir-demir-1910-1973/?pdf=3534> adresinden erişilmiştir